

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ - ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
INTERNATIONAL COUNCIL OF MUSEUMS - HELLENIC NATIONAL COMMITTEE

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η ΠΟΛΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

THESSALONIKI: A CROSSROADS FOR PEOPLE AND IDEAS

PRESENTING AND INTERPRETING A CITY IN THE MUSEUM AND BEYOND

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - PROCEEDINGS

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ICOM-ICMAH
ICOM-ICMAH ANNUAL MEETING
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - THESSALONIKI 1997

ΑΘΗΝΑ - ATHENS

2002

Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας- Μια διαδρομή στο χώρο και στο χρόνο

Κλεοπάτρα Θεολογίδου
ΥΠ.ΠΟ., 11η Εφορεία Βυζ. Αρχαιοτήτων

«...το μουσείο δεν είναι πλέον οίγουρο για το ρόλο του, δεν είναι πλέον ασφαλές για την ταυτότητά του, δεν είναι πλέον απομονωμένο από τις πολιτικές και οικονομικές πιέσεις ή από την έκρηξη της εικόνας και των νοημάτων, τα οποία μεταμορφώνουν τις σχέσεις μας στη σύγχρονη κοινωνία στο χρόνο, το χώρο και την πραγματικότητα» (Giddens)¹, 1990

Η διαδικασία για τη λειτουργία ενός μουσείου περνά από διάφορα στάδια, που επηρεάζονται μεταξύ τους σε μία σχέση μονόδρομη. Οι επιλογές που θα γίνουν στη σύνταξη του κτιριολογικού προγράμματος, την εκπόνηση της αρχιτεκτονικής μελέτης και στη συνέχεια την εκτέλεση του έργου είναι μη αντιστρεπτές, με άμεση ανταπόκριση στη μουσειολογική και τη μουσειογραφική μελέτη, την υλοποίησή τους και τη λειτουργία του μουσείου στη συνέχεια. Θα πρέπει, επομένως, εξ αρχής να αποσαφηνισθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο και ο ρόλος που καλείται να παίξει το μουσείο στην τοπική κοινωνία και σε μία ευρύτερη περιοχή, καθοριστικοί για τις επιλογές που θα γίνουν από τα αρχικά ακόμα στάδια. Το θέμα γίνεται συνθετικότερο όταν ο χώρος του μουσείου βρίσκεται σε περιοχή με έντονο ιστορικό χαρακτήρα, οπότε θα πρέπει να αποσαφηνισθεί η σχέση του με αυτή και να ληφθεί υπόψη σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού, και ακόμα συνθετικότερο όταν το ίδιο το μουσείο προβλέπεται να στεγασθεί σε διατηρητέο κτίριο.

Στη Βέροια συμβαίνουν και τα δύο. Το υπό ανέγερση βυζαντινό μουσείο της πόλης προβλέπεται να στεγασθεί εν μέρει σε διατηρητέο κτίριο – τους μύλους του Μάρκου – στα όρια της διατηρητέας περιοχής της Κυριώτισσας. Πριν να προχωρήσουμε λοιπόν στην περιγραφή των επιλογών που κάναμε στη σύνταξη του κτιριολογικού προγράμματος και στο σχεδιασμό του κτιρίου², κρίνουμε απαραίτητο να αναφερθούμε στο θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο κινηθήκαμε και αφορά το ρόλο του μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία, τη σχέση του μουσείου με τις διατηρητέες περιοχές και την πόλη, τις επεμβάσεις σε ένα διατηρητέο κτίριο, με αλλαγή χρήσης, και την ένταξη νέων κτιρίων σε παραδοσιακές περιοχές. Θέματα φαινο-

μενικά διαφορετικά, με ένα όμως κοινό παρονομαστή: την προσέγγιση και ερμηνεία του παρελθόντος και τη σχέση του με το παρόν και το μέλλον.

Τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, κινητά και ακίνητα, αποτελούν βασική πηγή πληροφορίας, που επιτρέπει την κατανόηση και ερμηνεία του. Κατανόηση και ερμηνεία που διαφοροποιείται, ανάλογα με την εποχή, την παιδεία, τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία του κάθε ερευνητή αλλά και του απλού ανθρώπου. Ο πολιτισμός, ως ένα ιδιαίτερα σύνθετο προϊόν, ερμηνεύει πολλαπλές αλήθειες και απαιτεί πολλαπλές ερμηνείες. Κατά συνέπεια, η διατήρηση και προστασία των δημιουργημάτων του και η απόδοσή τους στο κοινό θα πρέπει να γίνεται με τον κατά το δυνατόν αντικειμενικό τρόπο, ώστε να δίνεται η δυνατότητα έρευνας και μελέτης στη δική μας και στις επόμενες γενεές. Μουσεία λοιπόν, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι και διατηρητέα μνημεία θα πρέπει να προβάλλονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα να κατανοήσουμε την εξέλιξη του πολιτισμού, τις αλλαγές, τις επιρροές και τα αίτια που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές. Μέσα από τη διαδικασία της κατανόησης και ερμηνείας του παρελθόντος μπορούμε να πετύχουμε τη γνώση και την αυτογνωσία, απαραίτητες προϋποθέσεις για κοινωνίες ώριμων πολιτών. Η διαδικασία αυτή συνεπάγεται προσωπική αναζήτηση και προβληματισμό. «...Από τη συνειδητοποίηση ότι η μνήμη είναι μία λειτουργία του παρόντος, είναι μικρό το βήμα στην επίγνωση της δυναμικής του καταναγκασμού και του χειρισμού που βρίσκεται στην κατασκευή της μνήμης... Η οπουδαιότητα της ιστορίας, σαν κριτική επιχείρηση που μπορεί να υπονομεύσει κατασκευασμένες μνήμες, είναι καθαρή»³. Και επομένως, η δυνατότητα στον επιστήμονα και στον πολίτη να μελετά και να δίνει τις δικές του ερμηνείες είναι καθοριστική.

Η οργάνωση κατά συνέπεια των εκθέσεων στα μουσεία θα πρέπει να έχει ως κεντρικό στόχο τη δυνατότητα να κατανοήσουμε την εξέλιξη του πολιτισμού, τις αλλαγές, τις επιρροές και τα αίτια που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές. Μέσα από την έκθεση θα πρέπει να αποδίδεται ένα «ευρύ φάσμα νοημάτων, που αποτελούν μέρος από ένα σύνολο σχέσεων, στις οποίες η αντίληψη του ατόμου, ... η μνήμη ή συνείδηση μίας ομάδας, ακόμα το πέρασμα του χρόνου, όλα παίζουν ρόλο»⁴. Τα έργα τέχνης δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται καθαρά από πλευράς αισθητικής, αλλά να διερευνώνται τα μηνύματα που επιδιώκει να μεταφέρει ο καλλιτέχνης μέσα από τη ζωγραφική του, εξετάζοντας την ιστορία της εποχής, τις συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργήθηκε το έργο, τα γεγονότα, τις λογοτεχνικές πηγές και τις καλλιτεχνικές επιρροές. Όλες όμως αυτές οι προσπάθειες να δοθούν στοιχεία για την κατανόηση και ερμηνεία δεν μπορούν συχνά «να ανταγωνισθούν το

1. Silverstone, R., «The Medium is the Museum: on Objects and Logics in Times and Spaces», στο *Towards the Museum of the Future*, σ. 161.

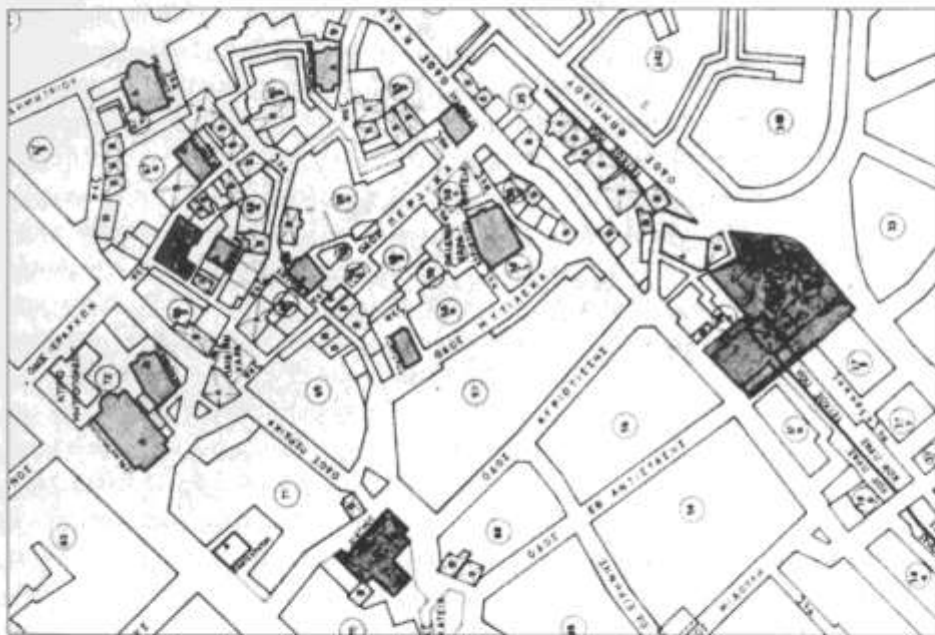
2. Κτιριολογικό πρόγραμμα: Κ. Θεολογίδου, σε συνεργασία με (?)Σ. Κίσαα. Αρχιτεκτονική μελέτη: Κ. Θεολογίδου.

3. Anderson, St., «Memory in Architecture», στο *Daedalus*, σ. 23.

4. Vergo, P., «The Rhetoric of Displays», στο *Towards the Museum of the Future*, σ. 150.

σιωπηλό, καθαρά ιδιωτικό, διάλογο ανάμεσα στον καλλιτέχνη και το θεατή, στον οποίο το έργο τέχνης αποτελεί το όχημα για την επικοινωνία και τη συγκίνηση, ένα διάλογο, τον οποίο σφείλει η έκθεση να ενθαρρύνει...»⁵.

Στη Βέροια έχουμε την ευτυχή συγκυρία ο χώρος του υπό ανέγερση βυζαντινού μουσείου να αποτελεί αλληλένδετη ενότητα με τις διατηρητέες περιοχές της Κυριώτισσας και της Εβραϊκής συνοικίας. Παρέχεται έτσι η δυνατότητα στον κάτοικο της πόλης και τον επισκέπτη να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα του χώρου μέσα στον οποίο αναπτύχθηκε ο πολιτισμός της, της χρονικής συνέχειας και των δημιουργημάτων του. Μέσα από αυτά και με τα κατάλληλα εργαλεία, που μπορεί να του παρέχει η οργάνωση του ιστορικού χώρου και των εκθέσεων στο μουσείο, συμμετέχει στην αναζήτηση, την έρευνα, τις συγκρίσεις, σχέσεις και αλληλεπιδράσεις στο χώρο και στο χρόνο.

Σχέδιο 1. Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής όπου βρίσκεται το Βυζαντινό Μουσείο.

Η οδός Περίων αποτελεί μια από τις κεντρικές αρτηρίες, που συνδέει τη Βέροια με την εθνική οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης. Στην οδό Περίων καταλήγει και η οδός Θωμαΐδου, επί της οποίας βρίσκεται το υπό ανέγερση Βυζαντινό Μουσείο της πόλης (σχέδιο 1).

5. Vergo, P., ό.π., σ. 152.

Ανηφορίζοντας την οδό Θωμαΐδου, διακρίνουμε στο βάθος τους υδρόμυλους του Μάρκου, όπου πρόκειται να στεγασθεί τμήμα του βυζαντινού μουσείου. Δεξιά μας κατά μήκος της οδού, επιβλητικά τα τείχη της πόλης, με κρεμασμένα στην κυριολοξία επάνω τους σπιτάρια της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής. Αριστερά μας, εκτός των τειχών, υδρόμυλοι των αρχών του αιώνα, κατάλοιπα μιας εποχής ιδιαίτερης οικονομικής άνθησης για τη Βέροια, καθώς η διάνοιξη της σιδηροδρομικής γραμμής προς τη Δυτική Μακεδονία το 1894 ευλόγησε την επέκταση νηματοουργικών και υφαντουργικών επιχειρήσεων.

Βρισκόμαστε στο χώρο του Βυζαντινού Μουσείου. Τα ίχνη του χρόνου και της ιστορικής συνέχειας αποτυπώνονται και εδώ έντονα στο χώρο. Τα τείχη της πόλης, των οποίων τα παλαιότερα τμήματα ανάγονται στους ελληνιστικούς χρόνους και οι μεταγενέστερες επεμβάσεις φθάνουν μέχρι τις μέρες μας, παραδοσιακές κατοικίες επί των τειχών, το τζαμί του Μαχμούτ Τζελεμπί, κατοικία σήμερα, πάνω σε πύργο της οχύρωσης, και οι αλευρόμυλοι του Μάρκου, κτίριο των αρχών του αιώνα, ξετυλίζουν μπροστά μας θραύσματα από τη ζωή μιας πόλης που ξεπερνά τα 2.000 χρόνια.

Αφήνουμε προσωρινά το μουσείο, στο οποίο θα αναφερθούμε αναλυτικά παρακάτω, για να ακολουθήσουμε μια διαδρομή, της οποίας το Μουσείο αποτελεί αφηγηρία. Μπαίνουμε στην παλιά πόλη, στη διατηρητέα περιοχή της Κυριώτισσας. Ιστός φορτωμένος με μνημεία και μνήμες. Δρόμοι δαιδαλώδεις, αδιέξοδα, δρόμοι στους οποίους η ιστορία της πόλης, μέσα από τα κτίρια και τον πολεοδομικό ιστό προβάλλεται έντονα, αλλά και δρόμοι, στους οποίους οι αλόγιστες επεμβάσεις των τελευταίων δεκαετιών βάζουν τη δική τους σφραγίδα και ανάμεσά τους κτίρια της τελευταίας δεκαετίας. Μια αρχιτεκτονική που προσπαθεί να βρει την ταυτότητά της μέσα σε ένα χώρο με έντονο ιστορικό και νοηματικό χαρακτήρα. Παραδοσιακές κατοικίες διαφόρων εποχών εναλλάσσονται με βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς ναούς. Η λαϊκή αρχιτεκτονική συνυπάρχει αρμονικά με την επίσημη το απλό, το τυποποιημένο με το ιδιαίτερο, το ξεχωριστό. Η καθημερινή ζωή, με όλες τις εκδηλώσεις της, αποτυπώνεται στο χώρο. Ο χρόνος αποτυπώνεται στο χώρο, καθώς επάλληλα στρώματα από την ιστορία της πόλης ξεδιπλώνονται στα μάτια του θεατή. Σημεία στάσης στη διαδρομή, το Λαογραφικό Μουσείο και τα τουρκικά ανδρικά και γυναικεία Λουτρά, με προβλεπόμενη πολιτιστική χρήση. Διασχίζοντας την οδό Μητροπόλεως, το τοπίο αλλάζει απότομα με τις ψηλές πολυκατοικίες, ενώ επί της οδού έντονα τα κατάλοιπα της Ρωμαϊκής οδού, η οποία βρισκόταν στην ίδια θέση με την οδό Μητροπόλεως, αλλά 2 μ. περίπου χαμηλότερα. Επόμενη στάση της διαδρομής η Παλαιά Μητρόπολη της Βέροιας, μνημείο του 11ου αιώνα, ένα από τα επιτεύγματα της πόλης, με έντονα τα ίχνη του χρόνου επάνω

της, και από εκεί, η διαδρομή συνεχίζεται στην Εβραϊκή συνουσία (τη Μπαρμπούτα), με τη Συναγωγή, για να καταλήξει στον Τριπόταμο.

Πρόκειται στην ουσία για ένα χώρο-μουσείο, με την ευρύτερη σημασία του όρου, που για να ανταποκριθεί στο ρόλο του θα πρέπει να αντιμετωπισθεί ως πολιτισμική ενότητα, με στόχο την κατανόηση της ιστορίας και της ιστορικής συνέχειας, και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής και των ανθρώπων της. Επομένως, απαιτεί ειδικό σχεδιασμό, με ξεκαθαρισμένους στόχους και αρχές, όπου το συντησόμενο και τυποποιημένο έχει την ιδιαίτερη θέση του δίπλα στο ιδιαίτερο και ξεχωριστό⁶ όπου οι μαντρότοιχοι, οι αυλές, τα βοτσαλωτά έχουν τη δική τους θέση, όπου τα κτίρια αντιμετωπίζονται όχι μόνο με κριτήρια αισθητικά, αλλά κυρίως ως δοχεία ζωής και κοινωνικών αλλαγών όπου η διατήρηση του πολεοδομικού ιστού και η αποκατάσταση των κοινωνικών και λειτουργικών δομών θα πρέπει να αποτελέσουν κεντρικό άξονα στο σχεδιασμό, και όπου η ιστορία του χώρου θα πρέπει να διατηρηθεί και να εκφράζει την αίσθηση και τα χαρακτηριστικά εκείνα που αποκαλύπτουν το χρονικό βάθος⁷. Έτσι μόνο ο κάτοικος και ο επισκέπτης μπορούν να συνειδητοποιήσουν τη διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης της πόλης και την έκφρασή της στο χώρο.

Στο σύνολο αυτό το Βυζαντινό Μουσείο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα. Αποτελεί την εισαγωγή, θα λέγαμε, σε αυτή τη διαδρομή και με αυτή την έννοια, ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα σύνθετος. Θα πρέπει δηλαδή να προετοιμάσει τον επισκέπτη με την πληροφορία και τα ερεθίσματα που θα του δώσει, ώστε να τον μεήσει στα μυστικά της πόλης, τα οποία στη συνέχεια, κατά τη διαδρομή, θα ανακαλύψει μόνος του. Και, επομένως, θα πρέπει να διαθέτει τους κατάλληλους εκθεσιακούς χώρους, καθώς και χώρους με συναφείς δραστηριότητες, που θα συμβάλλουν στην πολλαπλή πληροφόρηση εκθεσιακών χώρους, που θα επιτρέπουν πολλαπλές προσεγγίσεις στην οργάνωση εκθέσεων, μιά και ο ρόλος της μόνιμης έκθεσης αμφισβητείται σήμερα εκθέσεων που θα δίνουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα, όχι απλώς να απολαμβάνει ή να εκτιμάει, αλλά και να κατανοεί τα εκθέματα. Επομένως, θα πρέπει να του δίνουν όλη την απαραίτητη πληροφορία που θα τον βοηθήσει να κατανοήσει, να αισθανθεί, να δώσει τις δικές του ερμηνείες. Τα εκθέματα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται μόνο αισθητικά αλλά και ως νοήματα. Ως προϊόντα ενός πολιτισμού, που δημιουργήθηκαν κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, από συγκεκριμένους ανθρώπους, με διάφορες επιρροές και συγκεκριμένα γεγονότα. Πρόκειται στην ουσία για μια μετάγχιση μνήμης. Με την έκθεση των αντικειμένων αυτών θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να αφουγκρασθεί, να νιώσει τα μηνύματα αυτά. Και καθώς τα αντικείμενα δεν μπορούν

να μιλήσουν από μόνα τους, το τι προσφέρουν, εξαρτάται από το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται. Το πλαίσιο αυτό θα δώσει ή όχι την απαραίτητη πληροφορία για πολλαπλές αναγνώσεις. Οι ερμηνείες που αναπόφευκτα θα προωθήσει το μουσείο δεν θα πρέπει να παρουσιάζονται απλώς σαν τελεσίδικα αποτελέσματα της έρευνας, αλλά θα πρέπει να είναι ανοιχτές στη συμμετοχή και αξιολόγηση της μεθοδολογίας και των πηγών⁷.

Η Βέροια διαθέτει αξιολογότετη συλλογή βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων, αποκολλημένα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά δάπεδα και αποκολλημένες τοιχογραφίες, τέμπλα, γλυπτά και αντικείμενα αγγειοπλαστικής και μικροτεχνίας. Όλα αυτά συνθέτουν τη διαχρονική εικόνα της πόλης και του πολιτισμού της.

Για να ανταποκριθεί το μουσείο στα ζητούμενα που ήδη αναλόσαμε, στο κτιριολογικό πρόγραμμα που συντάξαμε, προβλέπονται ευρύχωροι εκθεσιακοί χώροι, χώροι για παράλληλες δραστηριότητες, όπως προσωρινές εκθέσεις, ομιλίες, σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα, βιβλιοθήκη, κλπ., που θα διευκολύνουν στην κατανόηση και ερμηνεία του περιεχομένου του και μέσα από αυτά τη γνώση της ιστορίας της πόλης. Προβλέπονται επίσης ευρύχωρες, κατάλληλα οργανωμένες αποθήκες, στις οποίες τα αντικείμενα θα πρέπει να είναι εύκολα προσιτά στον ερευνητή, αλλά και στον έλεγχο της κατάστασής τους, καθώς και σωστά εξοπλισμένα εργαστήρια συντήρησης.

Οι απαιτήσεις του κτιριολογικού προγράμματος σε ωφέλιμους χώρους, για να παίξει το μουσείο το ρόλο που αναλυτικά περιγράφηκε, ήταν μεγάλες και δεν καλύπτονταν από την ωφέλιμη επιφάνεια των μέλων, στους οποίους είχε αρχικά προγραμματισθεί να περιορισθεί το κτίριο. Τα νέα δεδομένα οδήγησαν στην πρόταση για την κατασκευή και νέων κτιριακών εγκαταστάσεων στο οικοπέδο του μουσείου. Στο σχεδιασμό, επομένως, του κτιρίου είχαμε να επιλύσουμε τα ακόλουθα ζητήματα, στο θεωρητικό πλαίσιο που ορίσαμε:

- Την αποκατάσταση και αλλαγή χρήσης του διατηρητέου κτιρίου των μέλων.
- Την επιτυχή ένταξη νέων κατασκευών σε ένα ιστορικό χώρο, με σεβασμό στα χαρακτηριστικά του και σε αρμονία με το περιβάλλον, αλλά κατασκευών που θα δηλώνουν την εποχή τους.
- Το σχεδιασμό κατάλληλων εκθεσιακών χώρων που θα επιτρέπουν πολλαπλές μουσειολογικές και μουσειογραφικές προσεγγίσεις.
- Την άρτια λειτουργία όλου του κτιριακού συγκροτήματος.

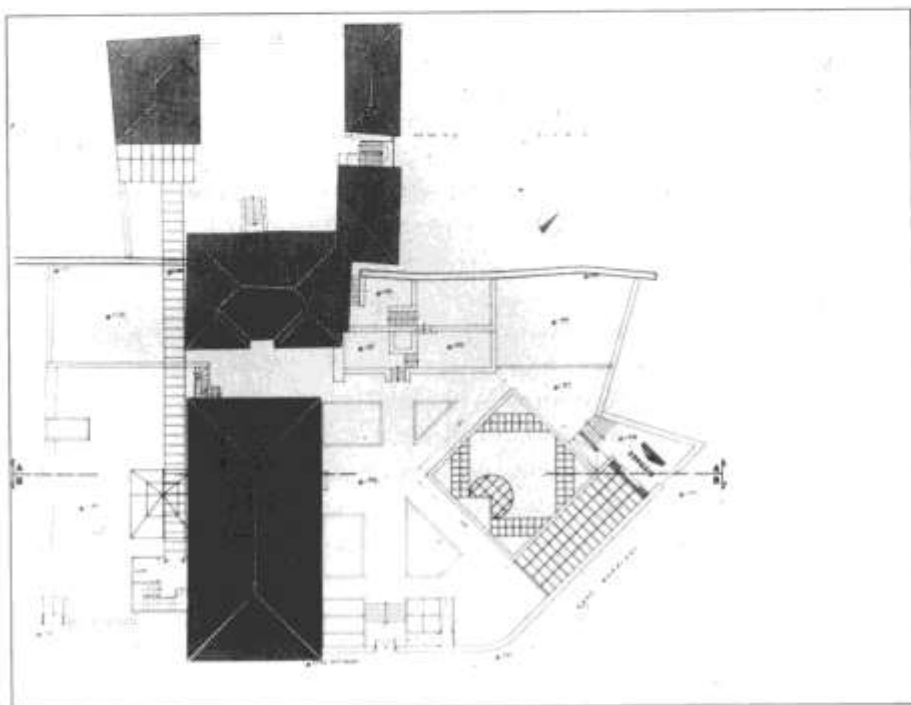
Στόχος μας ήταν η ίδια λογική, αυτή που θα έπρεπε να διέπει την οργάνωση των εκθέσεων και των διατηρητέων περιοχών της πόλης, να επεκτείνεται και στην αρχιτεκτονική σύνθεση του ίδιου του μουσειακού χώρου.

6. Walsh, K., *The Representation of the Past*, σ. 84.

7. Alfrey, J. - Putnam, T., *The Industrial Heritage*, σ. 242.

Αναπόφευκτα, η κάθε επέμβαση σε μνημείο, τεχνούργημα, ή ιστορικό χώρο εμπειριάζει στοιχεία της εποχής που γίνεται. Τα στοιχεία αυτά θα αποιλέσουν μαρτυρίες της δικής μας γενιάς για τις επόμενες. Και το ερώτημα που τίθεται είναι εάν θα θέλαμε η δική μας παρουσία στη ροή της ιστορίας να είναι αμήχανη και μεταμφιεσμένη πίσω από την αντιγραφή στιλιστικών στοιχείων του παρελθόντος, ή δυναμική, με σεβασμό στο περιβάλλον και την ιστορία του, σε μια αρμονική συνύπαρξη.

Σε ένα μουσείο αναγνωρίζεις κανείς τρία συστατικά: την εικόνα, δηλαδή την εξωτερική όψη του, το περιέχον, δηλαδή το κέλυφος, και το περιεχόμενο, δηλαδή τα εκθέματα. Η ισορροπία ανάμεσα στον αρχιτεκτονικό χώρο και τα εκθέματα αφορούν τη σχέση ανάμεσα στο περιέχον και το περιεχόμενο. Αυτά τα τρία συστατικά αποτελούν αντανάκλασεις μιας φυσικής και αναγνωρίσιμης ιεραρχίας στην αντιληπτική ικανότητα του επισκέπτη. Πρώτα είναι η άμεση κλίμακα, της προσωπικής δηλαδή επαφής με τη συλλογή του μουσείου, έπειτα η εμπειρία του εσωτερικού χώρου, πολύ συχνά μέρος της εμπειρίας του επισκέπτη και, τελικά, η δημό-

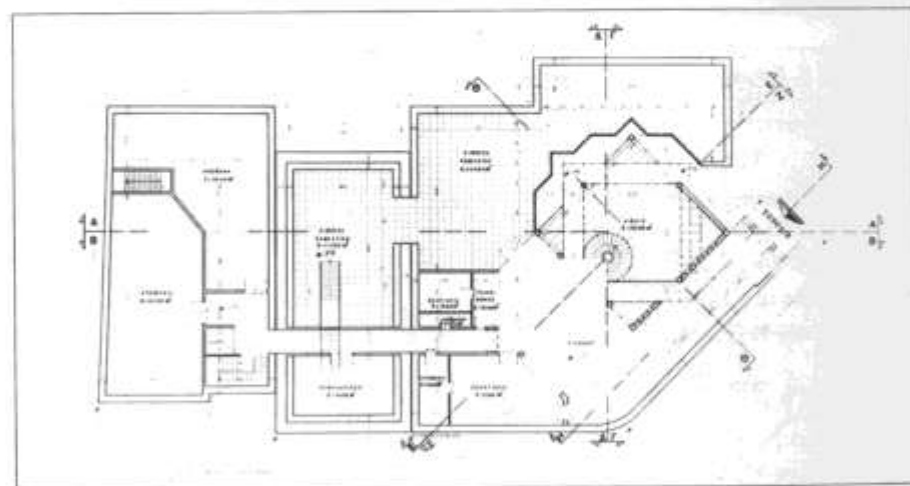

Σχέδιο 2. Γενική άποψη των χώρων του Μουσείου.

σια αρχιτεκτονική εικόνα του κτιρίου του μουσείου, η οποία αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο και συχνά την αφετηρία ειδικής πολεοδομικής σύνθεσης⁸.

Το μουσείο της Βέροιας διαθέτει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, ώστε να αποτελέσει σήμα, ένα σημείο αναφοράς στην πόλη. Προχωρώντας στο κέλυφος, τους μύλους δηλαδή και τις νέες κατασκευές, η αρχιτεκτονική μελέτη κινήθηκε στους εξής άξονες:

Οι νέες κατασκευές τοποθετήθηκαν υπόγεια, ώστε να μην κρέβουν με τον όγκο τους τα τμήματα των τειχών. Δηλώνονται όμως στο χώρο με την κεντρική είσοδο του μουσείου, η οποία είναι υπέργεια, τα δύο αίθρια και το εξωτερικό κλιμακοστάσιο των μύλων, που κατασκευάζεται για λόγους ασφαλείας. Οι υπέρ το έδαφος νέες κατασκευές καταλαμβάνουν μικρή έκταση στο σύνολο του οικοπέδου και κατά συνέπεια δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά με τα υφιστάμενα κτίρια και τείχη, σηματοδοτούν την επέκταση του μουσείου και πέρα από το κτίριο των μύλων και δηλώνουν την εποχή τους με τη μορφή και τα υλικά κατασκευής τους, δηλαδή γυαλί και μέταλλο. Ειδικά η κεντρική είσοδος καλύπτεται με γυάλινο κεκλιμένο επίπε-

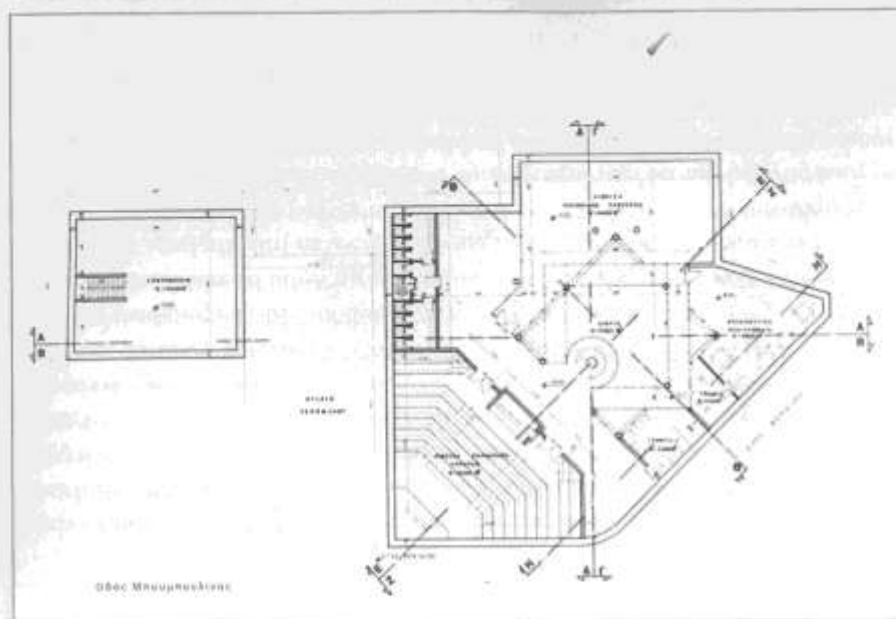

Σχέδιο 3. Αίθριες υποδοχής και εκθεσιακοί χώροι του Μουσείου.

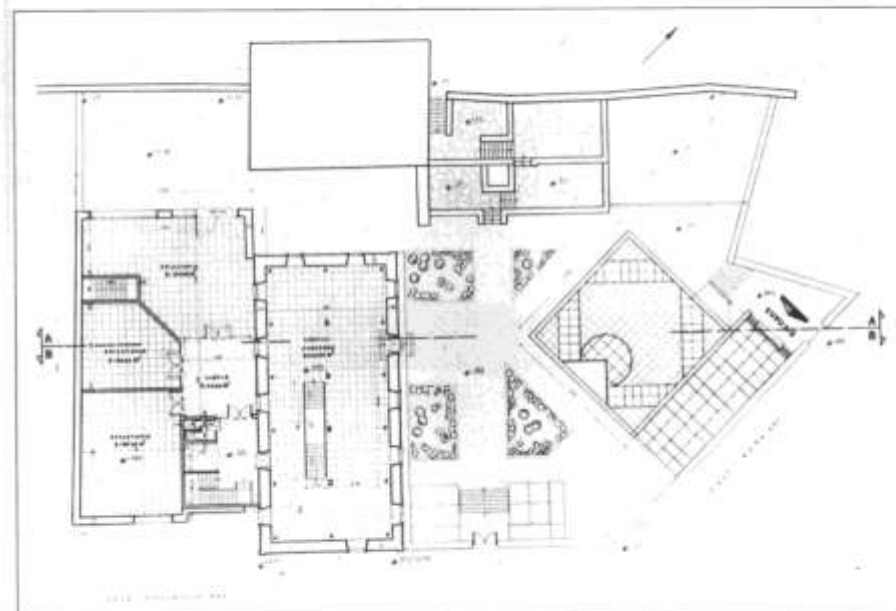
δο, που ξεκινά πάνω από τη στάθμη του εδάφους και καταλήγει στο ίδιο επίπεδο με την οροφή των υπόγειων κατασκευών, σηματοδοτώντας, με αυτό τον τρόπο, τη συνέχιση του μουσείου σε υπόγειες κατασκευές.

Στο σχέδιο 2 έχουμε την εικόνα του συνόλου: η κύρια είσοδος του μουσείου και

8. Ritchie, L., «An Architect's View of Recent Developments in European Museums», στο *Towards the Museum of the Future*, σ. 12.

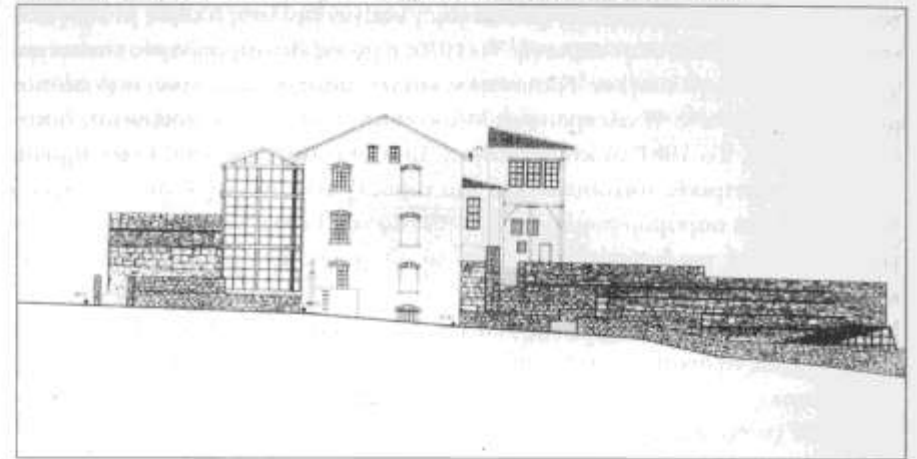

Σχέδιο 4. Κάτοψη του υπογείου με το αμφιθέατρο.

Σχέδιο 5. Κάτοψη του ισόγειου.

η δευτερεύουσα για το προσωπικό, που οδηγεί στις αποθήκες και τα εργαστήρια συντήρησης, τα δύο αίθρια – το ένα για τους χώρους κοινού, μεγάλο και ανοιχτό και το άλλο για τα εργαστήρια, στεγασμένο με γυάλινη τετρακλίνη κατασκευή σε μεταλλικό σκελετό – το κτίριο των μέλων, στο οποίο τοποθετούνται οι εκθεσιακοί χώροι, ενώ στα κτίρια επί των τειχών, προβλέπεται να λειτουργήσουν γραφεία, βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο, ξενώνες, αναψυκτήριο και αποθήκες.

Σχέδιο 6. Όψη του Μουσείου επί της οδού Θωμαΐδου.

Από την κεντρική είσοδο (σχέδιο 3), με κλιμακοστάσιο και ράμπα, οδηγούμαστε στους χώρους υποδοχής του κοινού (πληροφορίες, γκαρνταρόμπα, πωλητήριο) και από εκεί στους εκθεσιακούς χώρους και στους χώρους προσωπικού. Στα ενδιάμεσα της διαδρομής προς το δεύτερο υπόγειο βρίσκεται ο χώρος για εκπαιδευτικά προγράμματα, και στο δεύτερο υπόγειο, αμφιθέατρο και αίθουσα για τη φιλοξενία άλλων εκθέσεων (σχέδιο 4).

Στο ισόγειο (σχέδιο 5), με βάση τη στάθμη της εισόδου των μέλων, τοποθετούνται, δυτικά των μέλων, τα εργαστήρια συντήρησης, των οποίων η οροφή, λόγω των έντονων υψομετρικών διαφορών του οικοπέδου και του δρόμου, προεξέχει από τη στάθμη της οδού κατά 80 εκ. περίπου και βρίσκεται χαμηλότερα από τη θεμελίωση των τειχών. Από τα παράθυρα του μέλου, στη στάθμη του ισόγειου, θα μπορεί ο επισκέπτης να βλέπει το αίθριο και χωλ επικοινωνίας των εργαστηρίων μεταξύ τους.

Στο σχέδιο 6 φαίνεται η όψη επί της οδού Θωμαΐδου, όπως διαμορφώνεται με την προτεινόμενη λύση.

Όπως αναφέραμε, σε όλους τους ορόφους των μέλων προβλέπεται να λειτουργήσουν εκθεσιακοί χώροι. Το κτίριο είναι ορθογωνικό, πέτρινο, τετραώροφο, τυπικό

δείγμα της αρχιτεκτονικής βιομηχανικών κτιρίων αυτής της περιόδου. Κτίσθηκε το 1900, σε μία εποχή ιδιαίτερης οικονομικής άνθησης για τη Βέροια. Στην εποχή της, η ίδρυση και λειτουργία της αλευροποιίας Μάρκου απετέλεσε γεγονός για την πόλη, καθώς είχε ένα εργοστάσιο «τελειστάτου συστήματος». Η αλευροποιία Μάρκου τροφοδοτούσε με αλεύρι φούρνους σε όλο το νομό Ημαθίας. Σε επαφή με τη νάτια όρη του κτιρίου περνούσε το νερό, από παρακλάδι του Τριποτάμιου, το οποίο αποτελούσε την κινητήρια δύναμη και για πολλούς άλλους μύλους που είχαν κατασκευασθεί στην περιοχή. Το 1935, ο μύλος υπέστη σοβαρές καταστροφές από την υπερχειλίση του Τριποτάμου και των παραποτάμων του, από εκτεταμένες βροχοπτώσεις. Η αλευροποιία Μάρκου σταμάτησε να λειτουργεί τη δεκαετία του 1960. Το 1981 το κτίριο κάηκε. Έτσι, ό,τι απέμεινε από αυτό σήμερα είναι οι περιμετρικές τοιχοποιίες του και ο μεταλλικός σκελετός στο εσωτερικό του, εξαιρετικά παραμορφωμένος. Τη δεκαετία του 1980 ο παραπόταμος καταργήθηκε, τα νερά του διοχετεύονται πλέον με υπόγειους αγωγούς και στη θέση του κατασκευάστηκε η οδός Θωμαΐδου.

Με βάση τα ίχνη στις τοιχοποιίες και τον παραμορφωμένο μεταλλικό σκελετό, μπορεί κανείς να αναπαραστήσει εύκολα τη μορφή και τον τρόπο κατασκευής του. Εντυπωσιακή είναι η ποιότητα των υλικών και της κατασκευής. Ο μεταλλικός σκελετός από χυτοσίδηρο, στο μέσο και κατά μήκος της μεγάλης διάστασης του κτιρίου, απετελείτο από δοκάρια και υποστελώματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μεταλλικές συνδέσεις και οι κατασκευαστικές λεπτομέρειες γενικότερα. Τα πατώματα του μύλου ήταν ξύλινα και εδράζονταν στις περιμετρικές τοιχοποιίες και στο μεταλλικό σκελετό. Ξύλινη ήταν και η στέγη, η οποία καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Στην πρόταση αποκατάστασης του κτιρίου, δεδομένου ότι διατηρούνται μόνο οι περιμετρικές τοιχοποιίες, είχαμε δύο επιλογές:

- Να διατηρήσουμε μόνο το εξωτερικό περίβλημα και να δημιουργήσουμε εσωτερικά μία νέα κατασκευή·
- Να αναπαραγάγουμε την αρχική κατασκευή, δεδομένου ότι είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και από κατασκευαστικής και από μορφολογικής πλευράς, και ίσως η μοναδική στην περιοχή.

Επιλέξαμε τη δεύτερη λύση, διότι κρίναμε ότι, έστω και σε ανακατασκευή, θα μπορούσαμε να διασώσουμε κάτι από την τεχνολογία, τον τρόπο κατασκευής και την ατμόσφαιρα του εσωτερικού χώρου. Οι χώροι του μύλου ήταν αρχικά ενιαίοι και ως εκθεσιακοί χώροι διατηρούνται και πάλι ενιαίοι. Με την επιλογή αυτή το όφελος είναι διπλό, διότι και διατηρείται η δομή του κτιρίου και, παράλληλα, ο χώρος είναι ευέλικτος και προσφέρει εναλλακτικές λύσεις στην οργάνωση εκθέσεων. Στην ίδια λογική, το κεντρικό κλιμακοστάσιο τοποθετείται μέσα στον εκθεσι-

ακό χώρο ως κύριο συστατικό του, ώστε να μη διακόπτεται η πορεία στην έκθεση από όροφο σε όροφο.

Στο συνέδριο αυτό παρουσιάζεται για πρώτη φορά η αρχιτεκτονική μελέτη του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας. Επιλέξαμε να παρουσιάσουμε την αρχιτεκτονική προμελέτη, όπως παρουσιάστηκε στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, διότι δίνει τη συνολική προσέγγιση και επίλυση του θέματος. Μικρής κλίμακας τροποποιήσεις εκ μέρους του Συμβουλίου δεν αλλοιώνουν την προβληματική στο σχεδιασμό και έχουν ενσωματωθεί στην οριστική μελέτη που εκπονήσαμε και αφορά την εκτέλεση τμήματος του έργου. Το τμήμα αυτό περιλαμβάνει το κτίριο των μύλων και το τμήμα στα δεξιά τους, με τα εργαστήρια και τις αποθήκες, η κατασκευή των οποίων ξεκίνησε*.

Βιβλιογραφία

- **Alfrey, J. - Putnam, T.**, *The Industrial Heritage. Managing Resources and Uses*, Routledge, London, 1992.
- **Beicher, M.**, *Exhibitions in Museums*, Leicester University Press, Leicester and London, 1991.
- **Daidalos**, *Architektur Kunst Kultur*, 58 Dezember 1995, Memoria.
- **Fowler, P.**, *The Past in Contemporary Society. Then, Now*, Routledge, London, 1992.
- **Glazer, J. - Zenetou A.**, *Museums: A Place to Work. Planning Museum Careers*, Routledge, London, 1996.
- **Hooper-Greenhil, E.**, *Museums and the Shaping of Knowledge*, Routledge, London, 1992.
- **Miles, R. - Zavala, L.**, (ed.), *Towards the Museum of the Future*, Routledge, London, 1994.
- **Walsh, K.**, *The Representation of the Past*, Routledge, London, 1992.

* Το έργο δημοπρατήθηκε από τη Διεύθυνση Εκτέλεσης Έργων Μουσείων του ΥΠ.ΠΟ. και εκτελείται.